

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 kwietnia 2026 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Robert Stefanicki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Żywicka

SSN Renata Żywicka

w sprawie z odwołania M.W. i A.S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie

o podleganie ubezpieczeniom społecznym,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 14 kwietnia 2026 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z dnia 8 sierpnia 2023 r., sygn. akt III AUa 925/21,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie III i IV oraz w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do
ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Agnieszka Żywicka Robert Stefanicki Renata Żywicka

UZASADNIENIE

W wyroku z 8 sierpnia 2023 r., sygn. akt III AUa 925/21, Sąd Apelacyjny w Warszawie – w sprawie z odwołania M.W. i A.S. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie o podleganie ubezpieczeniom społecznym – po rozpoznaniu apelacji M.W. oraz apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie z 25 marca 2021 r., sygn. akt XXI U 852/20, w punkcie II oddalił apelację M.W.; w punkcie III oddalił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie; w punkcie IV zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie na rzecz A.S. kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym; w punkcie V zasądził od M.W. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie kwotę 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym.

Decyzją z 18 grudnia 2017 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Lublinie stwierdził, że M.W. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą nie podlega od 23 października 2015 r. do 6 grudnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu oraz dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu.

Decyzją z 12 stycznia 2018 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Lublinie stwierdził, że A.S. jako pracownik u płatnika składek M.W. nie podlega od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu.

M.W. i A.S. zaskarżyli w całości obie decyzje, wnosząc: w zakresie decyzji z 18 grudnia 2017 r. o jej zmianę przez orzeczenie, że M.W. podlega od 23 października 2015 r. do 6 grudnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, wypadkowemu i dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu, a w zakresie decyzji z 12 stycznia 2018 r. o zmianę przez orzeczenie, że A.S. podlega od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu.

W odpowiedziach na odwołania organ rentowy wniósł o ich oddalenie, wskazując, że decyzje są faktycznie i prawnie uzasadnione.

Wyrokiem z 25 marca 2021 r., sygn. akt XXI U 852/20, Sąd Okręgowy w Warszawie: w punkcie I oddalił odwołanie od decyzji z 18 grudnia 2017 r.; w punkcie

II zmienił zaskarżoną decyzję z 12 stycznia 2018 r., w ten sposób, że stwierdził, że A.S. jako pracownik u płatnika składek M. W. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2018 r.; w punkcie III zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Lublinie na rzecz M.W. i A.S. kwoty po 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego organ rentowy – w części co do punktu III i IV – zaskarżył skargą kasacyjną. W skardze opartej na podstawie procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie art. 321 § 1 k.p.c. w związku z art. 476 § 2 pkt 1 k.p.c., art. 477⁹ § 1 k.p.c., art. 477¹⁴ § 1 i § 2 k.p.c. w związku z art. 6 ust. pkt 1 i art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych przez wykroczenie przez Sąd Apelacyjny poza granice przedmiotu sporu.

Skarżący wniósł o uchylenie w zaskarżonej części wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie i przekazane sprawy do ponownego rozpoznania, a w sytuacji uznania przez Sąd Najwyższy, że podstawa naruszenia przepisów postępowania jest oczywiście uzasadniona, o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 25 marca 2021 r. w ten sposób, że A.S. jako pracownik u płatnika M.W. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. lub ewentualnie zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 25 marca 2021 r. przez zmianę daty końcowej, do której A.S. jako pracownik u płatnika M.W. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu, na dzień 8 sierpnia 2017 r.; rozstrzygnięcie o kosztach procesu i zasądzenie na rzecz ZUS kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając skargę kasacyjną organu rentowego, Sąd Najwyższy stwierdza, że podstawa procesowa skargi z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. jest uzasadniona. Z podstaw zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie wynika między

innymi, że organ rentowy decyzją z 12 stycznia 2018 r. stwierdził, że A.S. jako pracownik u płatnika składek M.W. nie podlega od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu. A.S. zaskarżyła tę decyzję w całości, wnosząc: o jej zmianę przez orzeczenie, że podlega od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu z tytułu zawartej umowy o pracę z M.W.. W wyroku z 25 marca 2021 r. Sąd Okręgowy w Warszawie zmienił zaskarżoną decyzję z 12 stycznia 2018 r., w ten sposób, że stwierdził, że A.S. jako pracownik u płatnika składek M.W. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2018 r. M.W. jako pracodawca, osoba prowadząca jednoosobową działalność gospodarczą, zgłosił A.S. jako pracownika do ubezpieczeń społecznych od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę na 1/8 etatu. A.S. została zatrudniona na stanowisku pracownika administracyjno-biurowego. Sąd Okręgowy wskazał, że praca świadczona przez A.S. na rzecz M.W. w okresie od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r. miała charakter faktyczny. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku nie odniósł się co do przyczyn, dla których przyjął za zasadne objęcie A.S. ze spornego tytułu ubezpieczeniami również za okres od 9 sierpnia 2017 r. do 8 sierpnia 2018 r.

W apelacji od powyższego wyroku Sądu Okręgowego organ rentowy zarzucił między innymi naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnej oceny zgromadzonych dowodów w sprawie i ich dowolną, a nie swobodną ocenę i uznanie, że pozorność prowadzonej działalności gospodarczej przez M. W. nie stanowi o pozorności zatrudnienia w jej ramach A.S., a obie sfery prawne podlegają niezależnej ocenie oraz że fakt wykonywania pracy na rzecz M.W. przez A.S. został udowodniony w ramach prowadzonego postępowania sądowego ponad wszelką wątpliwość, podczas gdy wszechstronna ocena zgromadzonych dowodów powinna prowadzić do uznania, że A.S. nie świadczyła na rzecz M.W. obowiązków pracowniczych, co spowodowało w konsekwencji nieprawidłowe ustalenie przez Sąd stanu faktycznego w sprawie i uznanie, że A. S. jako pracownik u płatnika składek M.W., podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu,

chorobowemu i wypadkowemu od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2018 r., podczas gdy przy dokonaniu prawidłowej oceny zgromadzonych w sprawie dokumentów Sąd powinien uznać, że w spornym okresie A.S. nie podlegała ww. ubezpieczeniom, zwłaszcza w świetle faktu, że zaskarżona decyzja obejmuje okres od 25 kwietnia 2016 r. do 8 sierpnia 2017 r., a M.W. domagał się objęcia ubezpieczeniem jedynie do 6 grudnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wskazał, że umowa o pracę zawartą pomiędzy odwołującymi się ma wszystkie niezbędne elementy konstytuujące stosunek pracy, zgodnie z art. 22 § 1 k.p., a strony umowę tę faktycznie realizowały. A.S. świadczyła pracę osobiście, w sposób ciągły, zgodnie z poleceniem płatnika składek, co do czasu, miejsca i sposobu świadczenia pracy, a pracodawca pracę tę przyjmował i był obowiązany do zapłaty wynagrodzenia, które wypłacał odwołującej się. Sąd Apelacyjny podzielił w tym zakresie stanowisko Sądu Okręgowego, który uznał, że A.S. rzeczywiście świadczyła pracę na rzecz płatnika składek M.W., co zostało wykazane dowodami przedłożonymi Sądowi na etapie postępowania w pierwszej instancji. Sąd drugiej instancji nie uzasadnił, z jakich względów uznał za słuszny i wydany zgodnie z prawem wyrok Sądu Okręgowego w zakresie, w jakim orzekł on ponad treść zaskarżonej decyzji, tj. obejmując A.S. ubezpieczeniami z tytułu zatrudnienia u M.W. w okresie od 9 sierpnia 2017 r. do 8 sierpnia 2018 r.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania determinowany jest w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych, a w drugim rzędzie - zakresem odwołania od tej decyzji (wyroki Sądu Najwyższego z: 14 marca 2013 r., I UK 555/12, LexPolonica nr 8034905; 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LexPolonica nr 3035740; 18 lutego 2010 r., III UK 75/09, OSNP 2011 nr 15 - 16, poz. 215; 9 września 2010 r., II UK 84/2010, LexPolonica nr 3026695; 7 marca 2006 r., I UK 195/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 55). Rozpoznając odwołanie od decyzji organu rentowego, sąd ubezpieczeń społecznych rozstrzyga zatem o zasadności odwołania w granicach wyznaczonych, z jednej strony, zakresem samego odwołania, a z drugiej, treścią zaskarżonej decyzji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że sąd ubezpieczeń społecznych nie może zastępować

organu rentowego i we własnym zakresie ustalać prawa do świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z 13 września 2005 r., I UK 382/04, LexPolonica nr 2254595), jednakże rozpoznając sprawę dotyczącą uprawnienia danej osoby do określonego świadczenia, ma obowiązek ustalić wszystkie jego warunki, nawet gdyby organ rentowy w decyzji negatywnej ocenił tylko niektóre z nich, bez rozpoznania pozostałych (wyroki Sądu Najwyższego z: 15 grudnia 2009 r., II UK 138/09 OSNP 2011 nr 13-14, poz. 192; 16 stycznia 2014 r., I UK 307/13, LEX nr 1620461 i 30 stycznia 2018 r., I UK 529/16, LEX nr 2459723).

Zgodnie z art. 321 § 1 k.p.c. Sąd nie może wyrokować co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem, ani zasądzać ponad żądanie.

W niniejszej sprawie przedmiotem zaskarżonej decyzji organu rentowego była kwestia podlegania przez odwołującą się A.S. jako pracownika u płatnika składek M.W. ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od 25 kwietnia 2016 r. do dnia 8 sierpnia 2017 r. W złożonym odwołaniu skarżąca wniosła o zmianę zaskarżonej decyzji i objęcie jej wskazanymi ubezpieczeniami w spornym okresie. Sąd pierwszej instancji wyszedł poza granice zaskarżonej decyzji, odwołania od niej i orzekł o objęciu A.S. ze spornego tytułu ubezpieczeniami również za okres od 9 sierpnia 2017 r. do 8 sierpnia 2018 r. Sąd drugiej instancji – rozpoznając apelację organu rentowego – nie odniósł się do tej kwestii. Nie uzasadnił, z jakich względów podzielił stanowisko wyroku Sądu pierwszej instancji w zakresie, w jakim orzekł on ponad treść zaskarżonej decyzji, tj. obejmując A.S. ubezpieczeniami z tytułu zatrudnienia u M.W. w okresie od 9 sierpnia 2017 r. do 8 sierpnia 2018 r. W tym zakresie ma rację skarżący, że Sąd orzekając o nieistniejącym żądaniu odwołującej się, rozstrzygnął ponad żądanie odwołania, czym naruszył art. 321 § 1 k.p.c. Zakaz orzekania ponad żądanie oznacza, że sąd nie może orzec co do przedmiotu, który nie był objęty zaskarżoną decyzją organu rentowego (postanowienie Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2022 r., III UZ 29/22, LEX nr 3456243; wyrok Sądu Najwyższego z: 8 października 2015 r., I UK 452/14, LEX nr 1816588, 14 maja 2013 r., I UK 611/12, LEX nr 1372003). Ze względu na to, że w postępowaniu kasacyjnym również obowiązuje zakaz orzekania co do przedmiotu, który nie był objęty treścią zaskarżonej decyzji oraz wniesionego od niej odwołania,

usuwa się spod kontroli kasacyjnej merytoryczną poprawność orzeczenia wydanego z naruszeniem art. 321 k.p.c.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

[SOP]